

Book Review

การวิพากษ์หนังสือ

คู่มือการบริหารมัธยมและชุมชน

ผู้เขียน :วินัย สะมะฮูน

ผู้วิพากษ์ :อานูวา มะแซ*, แอญโซะ ลีเดะ**

*นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลาม คณะอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

**ดร. (ประวัติศาสตร์) สาขาวิชาประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลาม คณะอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

มัสยิดเป็นสถาบันทางศาสนาอิสลาม ที่รับรองในอัลกรุอันโดยระบุถึงในหลายแห่งด้วยกัน การศึกษาถึงบทบาทมัสยิดมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของอิสลาม และจริยวัตรของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มัสยิดไม่ได้มีความหมายเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนาเท่านั้น แต่ตามประวัติ เป็นองค์การบริหารอิสลามโดยตรง โดยเพียบพร้อมด้วย การปฏิบัติศาสนา การเมืองการปกครอง การทูต การตัดสินคดีความต่างๆ

ทุกมัสยิดจะมี คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ได้รับการเลือกโดยสัปบุรุษของมัสยิดนั้น จำนวนไม่น้อยกว่า 9 คน และไม่เกิน 15 คน โดยมีอิหม่ามเป็นประธานโดยตำแหน่งและคอยเป็นรองประธานโดยตำแหน่ง การดำเนินกิจการมัสยิด จะต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติตามกฎหมาย ซึ่งมีหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับมัสยิด เช่น พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ ระเบียบการแต่งตั้งถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

คุณสมบัติของผู้บริหารมัสยิด

ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมัสยิด ได้ระบุคุณสมบัติของกรรมการมัสยิดไว้กว้างๆ ที่ได้ปรากฏใน “ระเบียบการแต่งตั้งถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด พ.ศ. 2534”

ข้อ 6 ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องมีคุณสมบัติดังนี้

ก.เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม

ข.มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์

ค.มีความประพฤติเรียบร้อยและปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

ง.ไม่เป็นผู้ที่มีร่างกายทุพพลภาพหรือไร้ความสามารถ หรือเป็นโรคอันสังคมพึงรังเกียจ

จ.ไม่เคยถูกถอนออกจากตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เว้นแต่พ้นจากการถูกถอดถอนไม่น้อยกว่าสี่ปี

ฉ.ไม่เคยต้องโทษจำคุกพิพากษาถึงที่สุดเว้นแต่เป็นโทษจากความผิดฐานละหุโทษหรือการกระทำโดยประมาท หรือพ้นจากการรับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าสี่ปี

ข.มีชื่อในทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นไม่น้อยกว่าหกเดือน และมีชื่อในทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ข.มีความรู้ความสามารถประกอบพิธีนัมัสการได้ถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลามและรักษาจารีตประเพณีอันดีงามของศาสนาอิสลาม

ฉ.ผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องเป็นผู้ชาย

วิธีการบริหารมัสยิด

มีระบุใน พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 มาตรา 7 คณะกรรมการมัสยิดมีหน้าที่จัดการทั่วไปในกิจการและทรัพย์สินของมัสยิด มาตรา 9 ในการดำเนินงานของคณะกรรมการมัสยิด ให้เป็นตามเสียงข้างมากของคณะกรรมการมัสยิด

แสดงว่า อำนาจการจัดการ และอำนาจการดำเนินงานเป็นของคณะกรรมการมัสยิดโดยส่วนรวม มิใช่เป็นของอิหม่ามหรือของใคร เป็นส่วนตัว ดังนั้น การจะตั้งใครให้ทำหน้าที่ใดๆ นอกจากที่ระบุในกฎหมาย เช่น ตั้งเลขานุการ ตั้งเหรัญญิก นายทะเบียนหรือตำแหน่งอื่นๆ จะต้องตั้งโดยความเห็นชอบของส่วนมากของคณะกรรมการมัสยิด จะแอบตั้งโดยอิหม่ามคนเดียวไม่ได้ เพราะฉะนั้นวิธีการบริหารมัสยิด เราจึงต้องใช้หลักการที่ว่า คือ ต้องเป็นความเห็นชอบของกรรมการส่วนมาก ซึ่งหลักการเช่นนี้ สอดคล้องกับหลักการอิสลาม การจะทราบว่าจะส่วนมากจะเห็นชอบด้วยหรือไม่ ก็ต้องการสอบถาม มีการพูดคุยซึ่งนั่นก็คือ “ประชุม” นั่นเอง ประชุมอาจจะเรียกมาคุยพร้อมกัน หรือออกไปสอบถามเป็นรายบุคคลก็ได้ โดยไม่ต้องมีการบันทึกและลงลายชื่อกรรมการมัสยิดที่เข้าประชุม หรือที่ให้ความเห็นเป็นรายบุคคล

การประชุม

วิธีการประชุมไม่มีการระบุในกฎหมาย ดังนั้น การตกลงกันของคณะกรรมการมัสยิด เพียงแต่มีบันทึกเก็บไว้ พร้อมกับลายมือชื่อของกรรมการที่เห็นด้วยกับข้อตกลง ก็ถือว่าใช้ได้แล้ว แต่โดยความนิยมทั่วไป การประชุมจะมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.ประธาน (อิหม่าม) สั่งให้เลขานุการ นัดวัน เวลา สถานที่ โดยหนังสือ หรือโดยบอกด้วยวาจา กับ กรรมการทุกคน

2.ดำเนินการประชุม โดยอิหม่ามเป็นประธาน ถ้าอิหม่ามไม่อยู่ ให้ขอเตี๊ยมทำหน้าที่แทน ดำเนินการประชุมตามระเบียบวาระ ดังนี้

ระเบียบวาระที่ 1 เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

ปกติ การเสนอเรื่องแจ้งให้ทราบ ประธานจะเป็นผู้เสนอ ซึ่งประธานอาจแบ่งให้หัวหน้าฝ่ายต่างๆ เสนอเรื่องที่ตนรับผิดชอบ ก็ได้

ระเบียบวาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว

การรับรองรายงานการประชุม เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการบันทึกการประชุม และป้องกันการสอดใส่สิ่งที่ไม่ได้ประชุมเข้ามา เลขานุการจะทำหน้าที่อ่านให้ที่ประชุมฟัง พร้อมทั้งเสนอแก้ไข จนจบทุกหน้า

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องสืบเนื่องจากการประชุมครั้งที่แล้ว

เรื่องที่ยังค้างจากการพิจารณา ในการประชุมครั้งที่แล้วให้นำมาพิจารณาในวาระนี้ต่อไป ถ้ายังไม่จบสิ้น ก็นำไปพิจารณาในการประชุมคราวต่อไปได้

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเสนอใหม่

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องอื่นๆ

การบันทึกการประชุม สามารถเลือกทำได้ 3 วิธี

- 1.บันทึกทุกถ้อยคำโดยละเอียด
- 2.บันทึกเฉพาะประเด็นสำคัญ
- 3.บันทึกเฉพาะ เหตุผล และมติ

การจัดเอกสารที่เกี่ยวกับการบริหารมัสยิด

การบริหารมัสยิด ต้องเอกสารประกอบหลายรายการ ผู้บริหารต้องเตรียมไว้ให้ครบถ้วน ตามสายงานที่กำหนดขึ้น และตามกฎหมายที่กำหนดไว้ เช่น

1.ทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด

ควรให้นายทะเบียนตรวจสอบทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด ให้เป็นปัจจุบัน ซึ่งรายละเอียดมีปรากฏใน

ทะเบียนอยู่แล้ว การย้าย การเกิด การตาย ต้องรายงานให้นายทะเบียนทราบ โดยประกาศให้เป็นที่ยอมรับอย่างทั่วถึงในหมู่สัปบุรุษใน” ระเบียบการแต่งตั้งถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด พ.ศ.2532 ข้อ 24 ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด จัดทำทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิดขึ้นตามที่ได้กล่าวไว้”

2.บันทึกการประชุม

เมื่อมีการประชุม จะต้องบันทึกและเก็บไว้ให้ดี เพื่อเป็นหลักฐานเมื่อเกิดมีปัญหาลงมาภายหลัง บันทึกการประชุมจะจัดเป็นเล่มหรือใช้พิมพ์โรเนียว เย็บเข้าแฟ้มตามลำดับการประชุมเก็บให้เรียบร้อย พร้อมทั้งจะค้นคว้าได้ในทุกเวลา

3.บัญชีทรัพย์สิน

ให้จัดทำบัญชีทรัพย์สิน ระบุการได้มา ราคาเมื่อแรกครอบครอง ได้มาเมื่อใด จัดเข้าอันดับให้ชัดเจน และเก็บรักษาให้ดี

4.บัญชีใช้จ่ายเงินสด

ทำบัญชีใช้จ่ายเงินสดตามความเป็นจริง อย่างชัดเจน อย่าคลุมเครือ

5.หนังสือขอเบิกเงิน

ควรกำหนดรูปแบบหนังสือขอเบิกเงินใช้ ในกิจการของมัสยิด ลงชื่อผู้เบิก ชื่อผู้มีอำนาจส่งจ่าย ผู้จ่าย เพื่อเป็นหลักฐานที่สามารถยืนยันกันได้ กับบัญชีเงินสด เป็นการควบคุมการใช้จ่าย

6.ใบเสร็จรับเงิน

เมื่อมีการรับเงิน จะต้องบันทึกหลักฐาน ซึ่งควรทำเป็นใบเสร็จ ให้ตัวจริงแก่ผู้จ่าย และสำเนาเก็บไว้ที่เหรียญเมื่อครบปี หรือครบรอบเดือน ตามที่จะตกลงให้เหรียญทำบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างละเอียดแล้วติดประกาศให้สัปบุรุษทราบทั่วกัน

7.เอกสารแต่งงาน

เมื่อมีการแต่งงาน มัสยิดควรมีแบบบันทึก และทะเบียน เพื่อเป็นหลักฐานในการแต่งงาน

8.การหย่าร้าง

การหย่าร้าง ก็ควรบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

9.การเข้าศาสนาอิสลาม

เมื่อมีการปฏิญาณเข้ารับอิสลาม ควรทำบันทึกไว้เป็นหลักฐาน เพื่อแสดงในกรณีเกิดปัญหากับญาติในภายหลังและเพื่อเป็นสถิติ

10.การตาย

บันทึกการตาย และทำทะเบียนฝังที่สุสาน โดยขอหลักฐานการตายของผู้ตายเก็บสำเนาไว้

11.การแบ่งมรดก

เมื่อมีการตกลงในเรื่องแบ่งมรดก ให้ทำหลักฐานเก็บไว้ โดยทำหนังสือสมยอมของทายาทให้อิหม่านหรือกรรมการมัสยิดคนใด เป็นผู้แบ่งมรดก ตามหลักการอิสลาม และทายาทลงชื่อไว้เป็นหลักฐาน

12.หนังสือรับรองรับสัปปุรุษ

ถ้าสัปปุรุษต้องการหนังสือรับรองรับสัปปุรุษ ควรมีแบบมาตรฐานเดียวกัน

กฎหมาย/หลักการ เกี่ยวกับการบริหารมัสยิด

ในมาตรา 37 ของพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ได้กล่าวไว้ว่าอิหม่ามมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 1.ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- 2.ปกครองดูแลและแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดปฏิบัติงานในหน้าที่เรียบร้อย
- 3.แนะนำให้สัปปุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย
- 4.อำนาจความสะอาดแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจ
- 5.สั่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปปุรุษประจำมัสยิด

หลักเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุนบูรณะมัสยิดประสพ วิทยาศาสตร์ 2535

1.มัสยิดที่ประสงค์จะขอรับเงินบูรณะต้องเป็นมัสยิดที่ประสพวิทยาศาสตร์ เช่น อุทกภัย วาตภัยหรืออัคคีภัย

2.จะต้องเป็นมัสยิดที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย

3.ติดต่อขอแบบฟอร์มสำรวจข้อมูลมัสยิดประสพวิทยาศาสตร์ได้ที่สำนักงานเขต/ที่ว่าการอำเภอที่มีมัสยิดตั้งอยู่หรือที่กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

4.มัสยิดกรอรายละเอียดในแบบฟอร์มพร้อมประมาณการค่าใช้จ่าย จำนวน 3 ชุด ให้อิหม่าม ลงชื่อรับรองข้อมูลแล้วเก็บไว้เป็นสำเนา 1 ชุด และส่งอำเภอ 2 ชุด

5.ศึกษาธิการเขต/อำเภอลงชื่อรับรองความเสียหายและส่งกรมศาสนา 1 ชุด

6.กรมการศาสนาจะจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบความเสียหายและประมาณค่าใช้จ่าย

7.กรมการศาสนาจะจัดสรรเงินสำหรับบูรณะซ่อมแซมให้ตามความเหมาะสมต่อไป

8.เมื่อมัสยิดได้รับเงินและดำเนินการบูรณะส่วนที่เสียหายเรียบร้อยแล้ว จะต้องรายงานผลการดำเนินการพร้อมรูปถ่ายส่วนที่ได้บูรณะให้กรมศาสนาทราบภายใน 2 เดือน

ภาวะผู้นำ

ทนายทุบผู้เขียนเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำ ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

1.ความกล้าหาญ เข้มแข็ง กล้าตัดสินใจ อัลกุรอ่านระบุ 9/19 “และเขาไม่กลัวใครนอกจากอัลลอฮ์” ในหะดีษมุสลิมได้ระบุไว้ว่า “ท่านบี ซ.ล ได้กล่าวแก่ อูบัย ชัรริณ ว่า อูบัย ชัรริณเอ๋ยฉันเห็นท่านเป็นคนอ่อนแอ และฉันรักเพื่อท่านเหมือนกับฉันรักเพื่อฉัน ท่านอย่าเป็นผู้นำ แม้แก่คนสักสองคนก็ตามและท่านอย่าครอบครองทรัพย์สินเด็กกำพร้า”

2.ความซื่อสัตย์ นับเป็นภาวะผู้นำที่สำคัญ

3.ความสัจจะ ผู้นำต้องมีสัจจะไกลจากการพูดโกหก ในเมื่อผู้นำไร้ความสัจจะ ความเชื่อถือในหมู่ประชาชนจะไม่มี

4.มีความรอบรู้ ปฏิภาณ ฉะฉาน สามารถแก้ปัญหาต่างๆได้อย่างฉับพลัน ฉลาดหลักแหลม มีเหตุผล และหลักการ ที่พร้อมได้รับการพิสูจน์

5.ความนอบน้อม สุภาพอ่อนโยน

- 6.ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น
- 7.ความบริสุทธิ์ใจ มีจิตสะอาด ปราศจากอิจฉา ริษยาไม่มีความลำพอง
- 8.ความมั่นใจ ผู้นำต้องมีความมั่นใจในการทำงานจะล้มเหลวเสียไม่ได้
- 9.ให้อภัย ไม่อาฆาต แค้น เมื่อใครทำผิด
- 10.การสื่อสาร หรือการเผยแพร่ ผู้นำจะต้อง รู้จักวิธีการสื่อความต้องการของตนไปสู่ผู้อื่น

การเลือกผู้นำ

การเลือกผู้นำนั้นไม่มีระเบียบวิธีโดยตรง จึงต้องย้อนกลับไปใช้หลักฐานทางสังคมจากอัลกุรอานที่ได้บัญญัติไว้นั้นคือ “การประชุมปรึกษา”

เราสรุปได้ว่า การเฟ้นตัวผู้นำในระบอบอิสลามสามารถทำได้หลายวิธี เช่น

- 1.การปรึกษาอย่างกว้างขวาง เช่น การเชิญประชาชนทั้งหมดมาปรึกษา
- 2.ปรึกษาในวงจำกัด โดยจัดตั้งคณะผู้อาวุโสทำหน้าที่คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม
- 3.การแต่งตั้งโดยผู้นำคนเดิม

วิธีใดที่สามารถบรรลุเป้าหมาย โดยไม่มีความแตกแยกเราก็นำมาปฏิบัติในสังคมมุสลิมไทย เรามีผู้นำสังคมของเรา แบ่งได้ 2 ส่วน คือ ผู้นำด้านการบริหาร และผู้นำทางด้านวิชาการ ผู้นำทางด้านการบริหารในสังคมของเรา แบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

- 1.ระดับพื้นที่ ได้แก่ อีหมาน มัสยิด ซึ่งมีกรรมการมัสยิดร่วมเป็นองค์คณะ
- 2.ระดับจังหวัด ได้แก่ ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดร่วมเป็นองค์คณะ
- 3.ระดับประเทศ ได้แก่ จุฬาราชมนตรี โดยมีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยร่วมเป็นองค์คณะ ส่วนผู้นำทางด้านวิชาการ ได้แก่ ผู้รู้ทางศาสนา ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในสังคมของเรา ซึ่งบางคนมีลักษณะการนำที่เด่นชัด มีผู้ตามเป็นจำนวนมาก ผู้รู้บางคนไม่มีลักษณะการนำ คงทำหน้าที่เป็นผู้สอน อบรมเพียงด้านเดียวไม่มีผลงานริเริ่ม จึงไม่มีผู้ตามเป็นจำนวนมากการนำทางด้านการบริหารและด้านวิชาการ จะต้องสอดคล้อง

ปรองดองกัน หากทั้งสองส่วนนี้ขัดแย้งกันหรือในบางส่วนหนึ่งส่วนใดขัดแย้งกันเอง ผลที่จะเกิดขึ้นในสังคมของเราก็คือ ความแตกแยกของสังคม ตามด้วยความอ่อนแอ และจบด้วยความหายนะวิธีการเฟ้นตัวผู้นำในสังคมมุสลิมไทย แบ่งได้เป็นระดับดังนี้

1.ใช้ประชาชนปรึกษาอย่างกว้างขวาง นั่นคือการเฟ้นคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งใช้วิธีเชิญบุรุษทั้งหมดของมัสยิดนั้นมาประชุมเลือก โดยเปิดเผย หรือโดยลับ เมื่อทำโดยลับ ก็จะใช้วิธีการลงบัตรคะแนนเสียง ถ้าเปิดเผยใช้วิธียกมือ

2.ใช้วิธีการปรึกษาในวงจำกัด ได้แก่ การเฟ้นตำแหน่งจุฬาราชมนตรี เรียกประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมาเลือก ไม่ได้ใช้มุสลิมทั่วประเทศเลือก

3.ใช้วิธีการแต่งตั้ง ได้แก่ การแต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย โดยจุฬาราชมนตรีเสนอชื่อบุคคลที่เหมาะสม เพื่อทรงโปรดเกล้าฯแต่งตั้ง